

NAMIK DOKLE
ASNJË TROKITJE NË QIELL
ROMAN

BOTIMET TOENA

NAMIK DOKLE

ASNJË TROKITJE
NË QIELL

roman

BOTIMET TOENA
Tiranë

Botuese: Irena Toçi

Redaktor letrar: Behar Gjoka

Korrektore letrare: Majlinda Bami

Përkujdesja grafike dhe kopertina: Elsa Hajderaj

ISBN 9789928960061

© AUTORI & BOTIMET TOENA

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Nuk lejohet shumëfishimi me asnjë lloj mjeti apo forme, as me fotokopje, pa lejen me shkrim të mbajtësit të copyright-it.

BOTIMET TOENA

Rr. "M. Gjollesha", K. Postare 1420,

Tiranë Tel.: + 355 677070884

Email: botimet.toena@gmail.com

toena.porosionline@gmail.com

<https://toena.al>

*“Do vijë një ditë Ilioni
i shenjtë do shuhet.”*

Homeri
Iliada

*“Perëndi, a ndieve?
Zuzarët na lanë pa atdhe...”*
Sipas Gjergj Fishtës

*“Askush nuk duhet të vdes nga uria,
askush nuk duhet të ngrijë nga i ftohti.”*

Gunter Grass
Daullja prej llamarine

“Mos kërko dredhëza në arbain.”
Populllore

Zanafillë

E*para ishte ulërima.* E ujqërve. Në fillim erdhi Embyturazi, sikur po dilte nga fundi i tokës, pastaj kapi qiellin dhe u shua diku mes reve. Kur njerëzit e shtëpisë së vetmuar dolën te pragu i derës, panë dy drerë që rendnin të tmerruar nga lukunia e ujqërve që po i ndiqnin dhe, pas çdo dihatjeje të stërlodhur të drerëve, skërmitja e ujqërve ishte edhe më afër presë së tyre. Krejt papritur, dreri i madh ndaloj, ndoshta për t'i dhënë kohë të voglit të largohej, të paktën kështu menduan ata që po e shikonin atë skenëskërmitje - ndërkohë që ujqërit u turrën mbi të dhe po e shqyenin egërsisht, unëshëm, uluritshëm, pa mëshirë. Atëbotë, njerëzit e shtëpisë së vetmuar që kishin ngrirë si hejet e akullit të atij dimri të paparë ndonjëherë, arbain i paskaj, forfullajë, ngricë e cegmë, menduan se dreri i madh ishte nëna e të voglit: vetëm një nënë mund të bëhet pre e ujqërve për të shpëtuar të voglin e saj. Për fatin e tij të keq, dreri i vogël zateti në një grumbull bore edhe më të madh dhe, me gjithë mundimet dhe përpëlitjet, nuk po dilte nga fundaja e bardhë. Sa më

shumë përpiquej, aq më tepër zhytej në vdekjen e tij të afërt prej dhëmbëve të përgjakur të ujqërve, të cilët në atë grimëherë po i jepnin fund plojes me të ëmën e tij. Dy nga burrat, që kishin ngrirë te pragu i derës, lëvizën për herë të parë në atë skenë makabre, krejt e bardhë, tejprtejt, ngjyer, tashmë, vetëm me të kuqen e sorkadhes dhe të hirtën e ujqërve. I riu çau borën me trup dhe hapa të mëdhenj e të fuqishëm drejt drerit të vogël, ndërsa plaku nxori koburen e tij të lashtë dhe shtiu disa herë drejt ujqërve, deri sa djali arriti të kapte drerin e vogël dhe të kthehej drejt shtëpisë. Ujqërit ndaluan, skërmitën dhëmbët dhe plaku vuri re që nga gojët e tyre akoma pikonte gjaku i kuq i drenushës nënë mbi borën e ftohtë, gjaku i kuq mbi borën e bardhë, nëpërmendi ai. Pastaj pa sytë e mjegullt e të trembur të drerit të vogël, të cilin, nipi i tij po e sillte në shtëpi; i gjallë në një shtëpi ku sapo kishte hyrë dhe kishte dalë vdekja. Plaku kujtoi nipin tjetër, bashkëlindësin e shpëtimtarit të drerit. Vdekja ardhka në njëmijë mënyra të ndryshme, mendoi, nuk mund ta dish kurrë se kur të vjen dhe si të vjen... E sa për jetën, ajo qenka një shtjellë, po të rroku të rras thellë e më thellë.

~ • ~

Tina (Agetina)

Mbeta vetëm me një djalë

U tremba. U tremba shumë, kur pashë djalin tim të hidhej ashtu përmes borës dhe përballë ujqërve për të shpëtuar drerin e vogël. Po të mos kishte shtënë gjyshi me kobure për t'i ndalur ujqërit, do të hidhesha edhe unë në gojën e tyre, si ajo sorkadhe që la veten ta shqyenin për t'i dhënë kohë pjellës së saj që të shpëtonte prej tyre. E si të mos trembesha? Me ato që ka parë e vuajtur zemra ime do të ishte çarë edhe zemra e malit tonë dhe do të nxirrte përjashta gjithë ujërat që rrjedhin nën të, do të ishte shuar edhe hëna nga dhimbja, do të kishte rënë prej qiellit edhe ylli i mëngjesit e do të ishte copëtuar nëpër gërxhet e grykës së lumit. Por... ah, o Zot, pse e bane ashtu zemrën e nanës? E keqja ra në dru dhe e thau, ra në gur dhe e çau, ra në njeri dhe... zemra ime nuk u ça, nuk u shua, nuk ra prej qiellit të vet, por mbeti qyqane, për të pikuar gjak e vuajtje, zjarrmi dhe trishtim. Më ra për hise e idhta e jetës, e kam ngjyer bukën me vner. Kisha tre djem dhe tash më ka mbetur vetëm njëri, ai që u hodh e u turr drejt ulërimës skërmitëse të ujqërve

për të shpëtuar atë që edhe nëna e vet e shpëtoi. Do të kisha mbetur kërcik i tharë e i përvëlur, i djegur e i shkrumbuar, po të ma gjente e keqja edhe Jurin, ashtu si dy djemtë e tjerë. Njërin e varrosa para shtatë ditësh, ndërsa tjetrin e humba para shumë vitesh. M'i kishte lënë amanet babai i tyre, ditën që ma mori plumbi, atë vit të marrë e të mbrapshtë, kur edhe fëmijët e djepit morën armë nga depot e ushtrisë dhe njerëzit zunë të vrisnin njëri-tjetrin. Amanet djemtë!, më thirri në orën e tij të mbrame, një grimëherë pasi më shpëtoi mua nga përdhunuesit e armatosur. Ai jo, ai nuk kishte marrë armë, nuk dua të marrosem siç u marrosën të tjerët, më tha. Po të kishte marrë një kallash edhe ai, ndoshta nuk do të vdiste, do të mbrohej dhe do më mbronte edhe mua, edhe djemtë, me kallash, por jo, ai nuk donte të marrosej në atë vit të marrë, kur dy përdhunuesit më hodhën nën vete dhe po më shqyenin rrobash e trupit; ai erdhi turravrap, e thirri Zefi apo e pru Zoti ndoshta, me sëpatë në dorë dhe ia çau kokën njërit nga ata burra me sy ujku që ishte hedhur mbi mua, më çliroi, por ai tjetri, me kallash, ma vrau burrin e ai më ra në krahët e mi, në përqaftimin e fundit në këtë botë. Amanet, djemtë!, më tha. Ato fjalë e atë zë nuk do të ma tres as dheu i zi, kurdo që të më marrë.

Amanet djemtë, por si mund ta mbaja unë atë dëshirë përvëluese, një grua e vetmuar, kullumajkë, mbetur qyqe me tre djem, njëri shtatë vjeç, dy të tjerët, bashkëlindës, nga tre vjeç dhe një plak kockëtharë,

si caran në anë të oxhakut, që kishte nisur të fliste më shumë me qiellin se sa me tokën. Fëmija pa baba asht si shtëpia pa çati. Ishte edhe djali i burrit tim nga martesë e parë, gjysmëvëllau i djemve të mi, por pas vrasjes së të atit ai u largua diku, me punët e tij, të cilat kurrë nuk i mora vesh se çfarë ishin dhe ku bëheshin. Pas shumë vitesh të shkretuar, erdhi ai vit që ma shkumboi gjakun ndër deje, nuk e mbajta dot porosinë e burrit, më humbi Artioni, djali i madh, sapo i kishte mbushur 18 vjeç, shkoi në bjeshkë për boronica dhe një ditë gushti as e pa kush, as e dëgjoi njeri, por ai nuk m'u kthye në shtëpi. E kërkuan me ushtri dhe polici, shtet e qeveri, por djalin tim të humbur nuk e gjetën as në tokë e as në qiell. U bënë shtatëmbëdhjetë vjet që e pres të më thërras në hyrje të oborrit, *oj nanë, erdha unë, shiko sa shumë boronica mblodha sot, edhe pak na duhet që t'i bëjmë paret sa për të blerë një shtëpi të vogël, poshtë në fushë, në atë qytetin e vogël buzë detit, të kujtohet kur ishim në plazh me babin, kur hëngrëm akullore të ambël e na u fut në gojë uji i kripur, kur u futëm në det për herë të parë, si thue, ti nanë, do të shkojmë a jo, mos u mërzit për babën, varrin e tij do ta bëjmë të bukur e do vijmë ta lulojmë çdo pranverë, si thue ti, nanë? Ç'të thotë e zeza nanë?! Kur humbet një bir, humb gjithçka, kur humbet edhe të dytin, ke humbur edhe Zotin. Grueja pa burrë asht si nata pa hanë, por nana pa djalë asht si dita pa diell. Ma shkumbuan zemrën dhe fjalën ata që ma hupën djalin, ndoshta ishin po*

ata që ma vranë burrin, kush dreqin e di, ndoshta. E tash... në krye të shtatëmbëdhjetë vjetëve më iku edhe djali tjetër e më ka mbetur vetëm Juri, bashkëlindësi i tij, po, Geni lindi vetëm pak grima përpara Jurit, aq sa arrita të mbushem edhe një herë me frymë dhe ta nxjerr në dritën e kësaj bote të terrtë, dhe tash e la vetëm vëllanë e tij, vetëm në këtë botë të poshtër që më ka bërë të nxjerr dy arkëmorte nga shtëpia dhe një të tretë që nuk e di se ku e kam; a e kam apo nuk e kam...

Kur isha shtatzënë, nuk dija nëse kam djalë, apo vajzë, dhe nuk më shkonte në mendje se do të lindja dy, edhe pse e ndieja barkun më të rëndë nga barra me Artionin, djalin tim të parë. Djali i burrit nga martesë e parë, që në atë kohë i kishte afruar të pesëmbëdhjetat, m'u lut që djalit t'i vija emrin Jurgen, ishte emri i një futbollisti të famshëm, nuk e di se ku. Unë i dhashë fjalën se do t'ia plotësoja dëshirën, por kur lindi dy, na duhej të gjenim edhe një emër tjetër. Jo, tha ai, njërit t'ia vëmë emrin Juri, tjetrit Gen e të dy bashkë janë Jurgen. Po, por tash më mbeti vetëm Juri, Geni m'u vra në një tokë të huaj, në një luftë të tjetërkujt, ku kanë shkuar ushtarë edhe nga vendi ynë. Luftërat prandaj janë shpikur, që të gurëzojnë e të shkretojnë zemrat e nanave e t'na i vejnë djemt në tehtë të vdekjes. Jena ba me e marrë kryet nën sqetull e me hup kahmos... Po dimrat si ky i sivjetmi? Ra ky arbain i egër që njerëzit dhe ujqërit të shqyejnë njëri-tjetrin, ndoshta.

U bënë shtatë ditë këtu, në shtëpinë tonë të vetmuar, që vetëm ulërima ujqërish dëgjojmë. Bora ka mbuluar gjithçka, edhe varrin e djalit tim, e Genit tim që u vra në një dhë të huaj, në një luftë të huaj, nën një diell të huaj. Biri im i mirë, Geni, shpirti i nanës! Më thanë ata të shtetit që e sollën se një grimë para se të jepte shpirt, kishte thënë, *më varrosni te gjyshi, atje...* Dhe asgjë më. E tani varrin e tij ditën e mbulon bora, natën ulërima. Askund nuk shihet të fluturojë ndonjë strehës a borëcak, nuk dëgjohet pingërima e mëllenjave, as e verdhashëve, sikur t'ua ketë ngrirë bora dejzit e fytyt. Heshtje e randë në katër anë. Kurrkund nuk çelte një larv dielli mes reve. Ata që e varrosën ikën, por pas tyre ra kjo borë që nuk ishte parë prej njëzetë vjetësh, ra kjo zeznajë morti, bashkë me të bardhën e acartë. Thonë që ky lloj murlani, vorbullë polare e quajnë, vjen një herë në njëzet vjet. Unë mbaj mend dy para kësaj të tashmes. E para, dyzet vjet më parë, ndodhi atë vit, kur vdiq ai, që sot të gjithë e quajnë diktator, thefshin qafën të gjithë ata që ndezin luftërat e na vriten djemtë. Vorbulla e dytë erdhi tre vjet para se të më humbiste në bjeshkë Artioni, Arti im, gëzimi im i parë që s'ma lanë ta gëzoja... Për vdekjen e diktatorit vajtuan të gjithë, për djalin tim vetëm unë, por lotët e mi mund ta hidhëronin gjithë botën, qiellin dhe tokën. Nuk ishin lotë qaramanësh të gënjeshtërt.

Kur do të na hiqet qafe ky dimër, kjo vorbulla e tretë e jetës sime, që të dalë e të rregulloj varrin e

djalit, t'i vë gurë të bardhë anëpëranë, t'i përkëdhel
dheun e butë e të rëndë, hiq borë, heu u nxifsh e
kurrë mos u zbardhsh!

~ * ~

Zefi

Në lakun e borës

I sha në derë të burgut kur e lexova lajmin. Një ushtar shqiptar i *Korpusit të paqes*, vritet në... dëshira e tij e fundit... Dhe papritur, germat e gazetës m'u turrën syve si grerëza të zeza dhe më pickuan sytë, ballin, buzët, qafën, duart, kokën, trurin, zemrën... lexova emrin e vëllaut tim, Genit, djalit të babait tim me nënë tjetër, me gruan e dytë të tim ati. Lajmi, brenda një kohe të shkurtër, u botua në të gjitha gazetat dhe portalet shqiptare dhe në ato më të njohurat e botës. Burimi i lajmit ishte nga korrespondenti i *Rojterit* pranë shtabit të NATO-s, në Bruksel. Gazetat ishin përpjekur të luanin, aq sa ua lejonte sintaksa, që titulli të mos ishte i njëjlojtë, duke vënë si nistore herë kallëzuesin e herë kryefjalën. Vetëm njëra prej tyre, duke dashur të shtonte informacion nga xhepi i vet, kishte bërë një gafë në nëntitull; shkruante që ishte ushtari i parë shqiptar që vritej jashtë atdheut, kishte injoruar faktin që, jo më larg se dy vite më parë, një tjetër ishte vrarë në Irak e një tjetër nuk mbaj mend se ku. Sa për dëshirën e fundit të Genit tonë, të gjitha

gazetat dhe lajmëset e tjera kishin të njëjtën fjali, atë që djali kishte thënë me frymën e tij të fundit: *më varrosni te gjyshi*. Me një grumbull gazetash në dorë, hyra në zyrën e shefit, ai e dinte, sapo hyra unë u ngrit në këmbë, gjë që kurrë dhe për asnjë vartës nuk e kishte bërë, më foli me një zë të thatë si prej qymyri, bëri një ngushëllim dhe më pyeti ku gjendej shtëpia e gjyshit, duket e kishin ngarkuar të merrej disi edhe me varrin e ushtarit të vrarë në një luftë për të cilën nuk mund të them se kisha dëgjuar shumë. Duke dliur veshin me gisht, më dha ca porosi për varrimin. Kush nuk erdhi në varrim! Ushtarakë dhe civilë, gazetarë dhe kureshtarë, miq dhe dashamirë, të dërguar nga disa ambasada, dikush tha se ishte edhe një ushtarak nga Brukseli e ku di unë se kush tjetër. Më vinte keq për gjyshin; që dukej sikur i kishte rënë bryma në tru, mendova se ai nuk po kuptonte se çfarë po ndodhte në shtëpinë e tij të vetmuar, në mes të pyllit, pas largimit të gjithë banorëve të tjerë të fshatit, kush jashtë e kush brenda vendit. Vetëm gjyshi ynë, sygacë e mendjevrellë atëherë, kishte thënë; *nuk e lë barin e egër të mbulojë oborrin e shtëpisë time, sikur të ishte ndonjë varr i harruar*. Nuk u largua as Agetina, njerka ime, priste me shpresë se mos një ditë do të kthehej djali i saj i parë që humbi në bjeshkë, në rrethana të panjohura, siç shkruanin gazetatat. Çfarë tersi; për fatkeqësitë e familjes sonë, në të tre rastet kanë shkruar gazetatat. Shkruajtën atë vit të marrë që dy banditë vranë babain, shkruajtën kur humbi

Artioni në bjeshkë, dhe këto ditë, kur Geni u vra në luftërat e *Korpusit të paqes*, shkruajtën gazetatat tona dhe ato të botës. Të gjitha kujtonin fjalët e fundit të gjysmëvëllait tim... *më varrosni te gjyshi...* Por tani që bora na ka zënë brenda shtëpisë së tij, ndërkohë që Genin e kemi lënë jashtë në acar, gjyshi ynë nuk di ç'të thotë, nuk di ç'po ndodh, por jo, nuk e ka lënë mendja krejt, kur ujqërit mund ta shqyenin edhe Jurin siç lufta e batisi Genin, ai gjysh i hutuar dhe i trëngtuar u kujtua i pari të qëllojë mbi ujqërit.

Trim dhe i mençur ka qenë gjyshi im, Pal Bukmira, por tash nuk e di se sa i ka mbetur nga përseshi i parë që i bëri perëndia, nuk di a i ka mbetur diçka, apo i duhet vetëm të lajë lugë e tas për të shkuar i pastër atje ku e presin. Të shumtën e kohës e shikoj me kapzjarre në dorë, duke ngacmuar prushin e vatrës e duke ushqyer zjarrin me ato pak kërcupe që kanë mbetur. Kam dëgjuar shumë historira që të tjerët tregojnë për të. *Kështu e ndau atë pleqni... atë fjalë e ka lanë Pal Bukmira... me një urti ia mbylli gojën këtij dhe atij...* Tregonin për një burrë e grua të cilëve, kur u erdhën miq, e gjetën maxhen bosh, pa një grimë bukë e pa një grusht miell. *Deka dhe miku vijnë pa tregue*, u ngushtua burri dhe e dërgoi gruan të merrte diku ushqim për miqtë. Dera ku ajo trokiti qëlloi derë e paerz. Një mashkull i saj, bythekrye mashkull, e mbërtheu me kthetrat e tij mashkullore dhe e hodhi në greminën e çnderimit nga ku vështirë se do t'i ngrinte sytë. Kur i tregoi burrit, ai kapi pushkën, *tu bir e te*

shpia e atij që ia shndërroi të shoqen. Thirri. Doli vëllai i përdhunuesit; ting e n'lule t'ballit. Doli vëllai i dytë, atij ting e n'lug t'krahnorit. Mbeti gjallë vetëm përdhunuesi. U mbloodh pleqnia për ta pleqnue gjakun. I thanë atij që vrau dy vëllezërit për nderin e gruas: *“Gjaku n'faj nuk merret, vetëm gjaku n'gjak merret, prandaj do të paguash dy gjaqe për dy vëllezërit që vrave. Qysh more?! Më çnderuan gruen! Do të shkoj te Pal Bukmira, ai ma ndan këtë lamsh e lak.”* Erdhi te gjyshi ynë. Të parën fjalë që i tha ai e këshilloi që të mbante gruan, të mos e lëshonte. *Forca nuk e korit gruen, i tha, dhuna nuk ia hup nderin.* Prej aty shkuan te përdhunuesi. U mbloodhën pleqnia e n'sy të atyne, Pal Bukmira i tha: A më njeh mua? Po, Pal Bukmira je, ta kam dëgjue zanin. Çoja gruan tande filanit, ta mbajë tri ditë e të katërtën ta lëshon, i tha gjyshi. Pal Bukmira, bërtiti tjetri, për këto fjalë, qe besa, kërcet pushka! Unë ta q... gruen me fjalë e ti nxore pushkën, kurse ti e çnderove gruen e tjetrit dhe kërkon të dalësh i lamë. Jo, he burrë, faji yt t'i vrau vëllezërit. *T'qoftë bereqeti i pleqnisë, o Pal Bukmira, thanë të tjerët.*

Po ky Juri ç'pati që u turr të shpëtonte drerin? Ai as trim nuk ka qenë ndonjëherë. Cila sustë e trurit i luajti dhe e hodhi përpjetë? Me siguri ndonjë sustë e prishur. Mos e gjuaj ujkun me gur, as mos e shaj pa dalë nga pylli, pat thënë gjyshi ynë. Ani mirë, kështu siç ka nisur ky dimër, ky arbain i egër, i mjegulltë e i akullt, shumë shpejt do të mbetemi pa bukë, nuk do të kemi për të ngrënë as bërcak e bëltanca, vetëm

boçinga do të mbeten. Ç'do të bëjmë? Do të hamë drerin... ose të presim helikopterin. Geni po, Geni ishte trim. Po të mos ishte trim, nuk do të ishte vrarë atje larg në toka të verdha, (apo të hirta?), vetëm për të mbrojtur dy shokë që kishin rënë në një pritë rebelësh. Kur e ndamë emrin Jurgen në Juri dhe Gen, ngaqë gruaja e re e babait tim lindi dy djem, dhe jo një, siç prisnim, dhe që unë u kisha kërkuar t'ia vinim emrin e futbollistit gjerman Jurgen Klinsmann, sikur i ndamë dy bashkëlindësit njërin për mend dhe tjetrin për pushkë. Geni ngjau nga *gjysh Pali i trimërisë dhe i pushkës*, kështu dëgjonim kudo shkonim e kurdo që i tregonim dikujt se jemi nipat e Pal Bukmirës, ndërsa Juri duket se ngjau nga *gjysh Pali i mendjes*, i dëgjuar për fjalë guri dhe *karare*; ai ishte njeri nga mentarët që i kishin vendosur *pesë kararet e krahinës sonë*. Por ja që ky Juri ynë, i cili gjithë jetën ka bërë luftë vetëm në 64 katrorët bardhë e zi të shahut, sot na doli trim i madh, na u hodh kundër ujqërve për të shpëtuar një dré. Dhe ne kemi mbetur në mesudhë: presim helikopterin të na sjellë ushqime o, për ndryshe, do të hamë drerin, ushqimin e vetëm që ka shtëpia. Si vjen e sillet bota, jo çdo e keqe vjen për të ligë, ka edhe të këqija që vijnë për mirë, si ky dreri ynë që na e sollën ujqërit te dera.

Kemi mbetur në lakun e borës, në lakun e qoftëlargut, si në *rrethim*. Në *rrethim*, këtë fjalë e kemi dëgjuar me mijëra herë, ndoshta me miliona; në *rrethim*, në *gojë të ujkut hedhim valle* e plot trapllëqe

kësisoj. Por *rrethimi* më i çuditshëm për të cilin më ka folur një koleg i burgut ishte *rrethimi i Çausheskut*, siç e quajti ai... Për të qeshur dhe për të qarë. Djali i ri unë, po më tregonte, pak vite pasi mbarova shkollën e sigurimit, më dërguan në Bukuresht, në ambasadë, gjoja si diplomat, por detyra ime ishte sigurimi i ambasadës dhe të mblidhja informacione sekrete dhe jo sekrete nga ai vend. Apo nuk frynin të katër erërat e punëve të fshehta në ato kohë që sapo kishte rënë Muri i Berlinit. U ndodha, jo, shkova enkas, nuk qëllova rastësisht në mitingun e fundit të Çausheskut, në atë miting kur, njerëzit e revoltuar, ia hoqën gurin e fundit kështjellës së tij dhe gjithçka u shemb si kullë rëre e kalamajve në plazh. Dëgjua se diktatori rumun u arratis, dreqi e di se ku shkoi. Por mëngjesin tjetër dëgjoj një zhurmë turme; thërrisnin fjalë që nuk po i dalloja as nuk po i kuptoja. Dola te shkallët e ambasadës dhe turma, sapo më pa buçiti në një zë: *Dorëzoni diktatorin! Dorëzoni diktatorin!* Hej, bela! Ata kujtonin se Çaushesku, me gjithë Elenën, ishin strehuar në ambasadën tonë. Disa gjuajtën me gurë, pastaj u dëgjuan krisma armësh dhe thirrje ultimative. U futa brenda dhe mora kallashnikovin, në korridor u përballa me dy diplomatët e vetëm që kishin mbetur në ambasadë. Ç'do të bëjmë, pyeti Markua, Marko Bello, që vdiq në vitin e *Covidit*. Të pyesim qendrën, tha Rezeari. Të mbrojmë tokën tonë, u thashë, ambasada është territor shqiptar. Ore, mos e kemi këtu atë djall me brirë dhe unë nuk di gjë? Të

dy më panë sikur të kisha bërë pyetjen më idiote në botë. Por nuk ishte edhe aq idiote, përderisa qindra njerëz mendonin se ua kishim fshehur ne diktatorin e tyre. E ç'na duhej ne diktatori i tyre? Qorr për qorr, e kishim qorrin në oborr, kishim diktatorin, madje edhe diktatorucin tonë. Zbrita në bodrum dhe hapa një arkë që nuk e kishte prekur askush për njëzetë vjet. Nxorra dy kallashë dhe ua dhashë diplomatëve. Unë nuk e kam përdorur kurrë, tha njeri. Unë vetëm një herë, në zbor, tha tjetri. Ju mëson vetë puna, u thashë. Dëgjova zhurmën e një helikopteri, dola në ballkonin e katit të dytë dhe pashë që ai po sillej vërdallë mbi ambasadën tonë. Lëshova një breshëri automatiku, por helikopteri vazhdoi të sillet mbi kokat tona deri sa e gjetën dhe e pushkatuan Çausheskun me gjithë Elenën e tij. Po ky helikopteri që presim ne, kur do të vijë? Ka disa ditë që thanë se do ta dërgojnë me ushqime, por nuk ka ardhur, celulari nuk punon më, presim deri sa të vdesim. Në ambasadë qëndruan vetëm dy ditë të rrethuar, ata e gjetën Çausheskun e tyre dhe e vranë, edhe rrethuesit ikën të zhgënjyer që nuk e gjetën aty e ta vrisnin në pragun e derës... Po këtu, në këtë hapësirë ekzistenciale, sa kohë do të qëndrojmë?

Dëgjoj ulërime ujqërish... *Dorëzoni drerin, dorëzoni drerin!* Ç'po më ndodh, preka ballin, ndoshta kisha temperaturë? Shtatë ditë pa asnjë lajm, shtatë ditë në kurthin e borës dhe lakun e mjegullës, një mjegull që zbriste si një lum përmytës, që çdo ditë ndryshon veshjen e vet si shtrigat... mjegull e

trashë si brumi, mjegull që zvarritet grykave, mjegull kërcënuese, e ftohtë, e terrtë, e hollë dhe pickuese; duket e përjetshme, sikur është përzier me gjakun dhe mishin tonë. Ujkmjegull.

I shikoj me radhë të gjithë njerëzit, të cilëve nata dhe vdekja na kanë rrethuar në këtë shtëpi të vetmuar, gjashtë jemi apo shtatë, po, po, bashkë me mua bëhemi shtatë. Mirë ne që erdhëm të varrosim Genin tonë të shkretë, po këta dy të panjohur ç'bëjnë këtu me ne? Janë bashkë, apo secili në hesap të vet? Nuk duhet të jenë bashkë, gruaja duket sikur sapo ka dalë nga radha te shtëpia e Sudes, kurse ai tjetri, burri, nga veshja dhe nga ngjyra e lëkurës, duket si i huaj, mos është ai përfaqësuesi nga Brukseli që erdhi për varrim dhe bora e madhe e zuri këtu? Duhet t'i pyes, por ndoshta nesër. T'i pyesësh tani duket sikur u thua, po ju ç'doni këtu, kenë ardhur të hani bukën tonë?! Nuk ka më bukë. Njerka ime Agetinë, si zojë shtëpie, boll është munduar të na ushqejë me çka i mbeti pas vërcallës së Genit. Një ditë na bëri hidhnik, ditën tjetër basmanik, pastaj mbloodhëm gjithë camakun që kishte mbetur në ruftinë, e qëruam, e ziëm dhe e hëngrëm. E tash? Pashë, një mashtërkore ku mbajmë drithë, ishte bosh. Ç'do na bëjë e shkreta Agetinë? Veç po të kenë mbetur krunde e të na gatuajë tllak e camanik, por edhe ato ku t'i gjeshe? Helikopterit nuk po i dëgjohet as pihama, na ka mbetur vetëm dreri. Vetëm... vetëm... vetëm... Mblidhe mendjen, o Zef Bukmira, nuk bahet gardh me thupra t'thata!

~ * ~

Varrbuksja

Gjallnim prej vdekjes

Djali i madh i shtëpisë, vetullmrrolur, më hedh sytë tinëzash, si dhelpra n'kotec, dhe mua më duket sikur më pyet, po ti ç'don këtu, pse ke ardhur të hashë bukën tonë? Eh, sikur ta dish! Unë kam vite që ushqehem me bukën e të vdekurve, domethënë me bukën që shtrohet për të vdekurit, fill pas varrimit të tyre. Gjallnoj prej vdekjes. Dhe shumë nga ata që më njohin e kanë harruar emrin tim, më thërrasin *Varrbuksja*. E kam fajin vetë, shkova dy herë në të njëjtën familje për dy vdekje që u ndodhën afër-afër dhe aty e atëbotë ma vunë emrin si pullë poste: *Varrbuksja*.

E kuptuan, por nuk më thanë asgjë, nuk më pyetën, nuk më panë vëngër si ky polici i burgut, e njoh, e kam parë kur shkova të shikoja vëllaun tim, para se të varte veten në burg. Kush e di si e ka hallin, tha dikush nga familja ku kisha shkuar në të dy vdekjet njëra pas tjetrës. Dhe mund të them, krejt e qetë, se edhe më respektonin, sipas fjalës së lashtë që edhe *sorra sorrës i çohet në kambë*.

Se mos isha vetëm unë në hall! Mijëra si unë humbën para dhe shtëpi, punë dhe katandi, u ngrit një popull i tërë, përmbysën shtet dhe ushtri, vranë e prenë, por paratë e humbura nuk i gjetën kurrë! Ca morën malet, të tjerë detet, unë varret. Për të futur kokën gjeta një bime, për të ngrënë gjeta *drekën e fundme* të të vdekurve. Në ato vite, kur u përmbys gjithçka, mund të haja edhe tre herë në ditë, kishte aq shumë varrime sa njerëzit ngatërronin varret, kortezhet përziheshin me njëri-tjetrin. Në një nga ato drekat, qëllova në tavolinë me dy gra të cilat po shikonin habitshëm njëra-tjetrën. A njeh ndonjë? - pyeti njëra. Akoma jo, tha tjetra. A është varrimi i atij djalit që e vrau banda e Tre Rrugëve?, më pyetën mua. E ç'rëndësi ka se kush është, u thashë, "*respekti për të vdekurin nuk ka adresë*", as emër, lutuni për ne të gjallët. Ikim, tha njëra. Është turp, tha tjetra. Dhe qëndruan, por mua nuk më bënë më asnjë pyetje. As unë atyre. Do të jesh i zgjuar? Rri dhe dëgjo, kur ha përtyp, kur flet mendo. Po kur të më pyes ky polici i burgut, çfarë do t'i them? Ç'kërkon këtu, ti moj grua e panjohur, këtu, në këtë humbëtirë, në këtë vend të harruar, të braktisur, larg nga të gjitha rrugët e Zotit? Ndoshta nuk do të më pyes fare, por po më pyeti, nuk duhet ta gënjej se kam ngrënë bukë vdektare të vëllaut të tij... Në fund të fundit nuk do t'i tregoj biografinë time, se këtu vërtetë jemi si në burg, jemi në burgun e borës, por jo në burgun e tij, jemi të kërcënuar nga vdekja, por akoma nuk kemi vdekur,

mbase do të vdesim nga uria, po nuk erdhi ndonjë helikopter të na hedh ushqime. Ç'është bërë kështu edhe kjo mendja ime? Lëvrin si bajgë lope mbi ujë.

Kështu si erdhi puna, vetëm një shpresë na ka mbetur; helikopteri. Po sa më shumë shtohet frika, aq më tepër venitet shpresa. Është edhe dreri, por ai që e shpëtoi më duket pak si psiko, po i thoshte nënës së vet se kur e shpëtoi drerin, iu duk sikur shpëtoi Genin, atë vëllain që u vra në një luftë të largët e të shurdhër, atë, drekën e të cilit erdha të haj edhe unë dhe po më duket se hëngra veten, si hëna në vjeshtë. Mirë të më bëhet, sikur nuk kishte të vdekur që t'u haja drekën në qytet, po erdha këtu mes grykave që thajnë gurë e kocka, në këtë humbëtitë të harrimit, në një botë të pashpirt, të panjohur dhe të padëgjuar, të hedhur si rrogzinë e të varur në ferra, ku shpresa e jetës përkëdhelet me frikën e vdekjes, sikur të ishin dy ulkonja që shqyejnë një drenushë. Cila do të fitojë? Çdo varrim të kujton të vdekur të tjerë. Dhe bashkë me emrin e të vdekurit, të vjen edhe duhma e vdekjes së tij dhe të zë fytin, të kap për gryke në një mënyrë që është e vështirë të shpjegohet. Nuk ke çfarë të thuash për vdekjen, aq më pak për jetën. Ndoshta as ata më të mençmit e botës nuk dinë ta thonë si është kjo gjë që nuk është shkruar as në tokë, as në qiell. Për mua, boll është që kam kuptuar se jeta është e vdekshme, ndërsa vdekja është e përjetshme, se jeta të lë në rrugë, ndërsa vdekja të mban në atë shtëpinë ku është lehtë me hy dhe vështirë me dalë.

Varri nuk ka derë. Jashtë mbetet vetëm duhma e saj; e athtë, e idhtë, e thartë, e zezë, e terrtë, e dridhshme, e mjegullt, e ftohtë, e durueshme, e padurueshme, e kudondodhur, qoshefshehur, e trashë, e ngulamendtë, e qetë, bërtitëse, e lehtë, e rëndë... në fund të fundit, ashtu siç ka qenë jeta e të vdekurit vinte edhe duhma e vdekjes së tij...

Po kur vdes një qytet i tërë? Duhma nuk ndalet dhe nuk zhduket; ajo futet në çdo qelizë të jetës së tij. Duhma e qytetit tim mban aromë torte; nuk po e them ngaqë jam e uritur e mund të kem hamendje stomaku që përmytin trurin, e them prej vërteti. Ishte një tortë, tek e cila pashë qytetin të vdiste... Torta e madhe e Pavarësisë, e festës pra! Dyqind metra e gjatë, njëmbëdhjetë e gjerë e dy pëllëmbë e trashë, pjellë e sëmurmendësve të politikës që do të na ëmbëlsonin idhtësinë e jetës. Po ç'të shikoje? Erdhën turma mileti me tasa, tepsi, legena plastikë, pjata dhe tenxhere, për të marrë sa më shumë nga torta e festës. Bërtisnin, shtyheshin, nuk hanin, por vetëm nxitonin si të marrosur për të rrëmbyer copëza të mëdha torte e për të mbushur tenxheret, tepsitë, legenat... e bën legen qytetin tonë të mjerë... një fëmi e shtynë dhe ra në tortë, dy burra qëlluan njëri-tjetrin, në fillim me ëmbëlsirën e mallkuar, pastaj edhe me grushte dhe enët që kishin në duar. *Ikni, o të mjeeeeerëë*, thirra dhe ika vetë e para. Ishte e vetmja vdekje në të cilën nuk futa asgjë në gojë.

Ani mirë, kurrë nuk mund ta mendosh se çfarë të pret prapa portës së jetës; të shkretën, e marrim vesh vetëm atëherë, kur nuk i duhet askujt, kur nuk i dhimbset as gurit, as drurit, kur të ka rrëshqitur nga duart, si thiu në akull... Ah, sikur të kisha tani një bërxiollë thiu. Ka mbetur ndonjë derr këtyre grykëmaleve?

~ * ~

Zikra

Aroma e tjetrës

Jam fshehur në një skaj të mendimeve të mia dhe habitem me Jurin. U hodh drejt vdekjes për të shpëtuar një sorkadhe të vogël. Por kur ishte puna te sorkadhja e madhe... iku dhe u zhduk e mua më shqyu vëllai i tij i madh, Zefi, shoku Zef, Zefi me grada, Zefi i çamçakëzave, Zefi i policisë, Zefi i burgut, Zefi burri im. Çfarë merimange zefrash dhe unë një mizë e tharë në bërmajën e tij... I praptë sa ngatërronte edhe gurët e lumit, luajti me mua si qeni me sukull.

Me Jurin dhe Genin kishim lindur në të njëjtin muaj, jo në një ditë, por pak ditë pas tyre. Kështuqë në shkollë ishim në të njëjtën klasë. Ditën e parë mësuesi i vuri në një bankë dy bashkëlindsit, por Geni nuk pranoi, nuk dua të rri në bankë me këtë qullac, i tha mësuesit, për të vëllanë. Në vend të tij u ula unë në bankë me Jurin. Dhe thuajse çdo ditë mendoja pse e quajti ashtu, qullac, vëllanë e tij. Por nuk pyesja për këtë as njërin dhe as tjetrin, veçse ditë pas dite nisa të kuptoj arsyen e kësaj dasie mes dy

vëllezërve. Një nënë i lindi, një bark i mbajti, në një ditë lindën, me pak minuta pritje dhe nuk ngjanin aspak me njëri-tjetrin. Nga kallafeti po, ngjanin shumë, të dy me fytyrë të rrumbullaktë e simpatike, me flokë gështenjë, një ngjyrë e butë që rrëshqiste pak më poshtë dhe ngjyroste edhe sytë e tyre. Por, po t'i ngatërroje nga pamja, mjaftonte të pyesje kush ka llastiqe për të vrarë harabela, lauresha, nganjëherë edhe mëllenja, Geni do të nxirrte dy palë, nga një prej secilit xhep, ndërsa Juri shtrembëronte paksa fytyrën e tij të bukur, me një përskuqje turpi e droje dhe nuk fliste fare. Kur e pyesnin pse ai nuk vriste harabelat me llastiqe, ai nuk e hapte gojën, skuqej e bëhej faqedredhëz, por në vend të tij përgjigjej Geni, është qullac, thoshte ai, është frikacak, trembet edhe nga një sorrë. I thoshte ato fjalë inatshëm e çartakandas dhe fytyra i zverdhej e bëhej bojëftua. Mua më vinte keq kur e dëgjoja të fliste ashtu. Dhe e mbroja me mendjen time duke kujtuar që Juri ishte nxënësi më i mirë i klasës, edhe pse Geni nuk mbetej shumë pas tij. Nuk e di pse, ndoshta nga keqardhja, por Jurin e doja më shumë, për të ndjeja një lloj mallëngjimi të butë e të panjohur. Kur ia thashë Genit këtë ndjesi fëmimore, ai m'i mori librat e m'i hodhi në oborr, Juri u ulë t'i mblidhte, por Geni nuk e la, u ra librave me shqelm dhe, atë grimë, unë pashë një Jur tjetër, me hojzit e hundës që i dridheshin, të zverdhur si veden, me sy të zbardhur si çereq dhe me grushte shtrënguar. U ngritën kic më kic, u ngucakeqën dhe u kapën fyta-

fyt me njëri-tjetrin e kushedi ç' do të bënin po të mos rastiste aty Zefi, vëllai i tyre më i madh, vëlla vetëm nga babai me ta; i kapi të dy nga veshi dhe i ndau. Shumë më vonë e kam marrë vesh që Zefi nuk e la me aq; kur shkuan në shtëpi, i pyeti pse ishin grindur dhe kacafytur dhe, kur Geni i tha që Juri donte vajzën që ai e donte për vete, Zefi ua uli të dyve tutat dhe ua përvëloi bilbilushat me hithër. *Na qenkeni bërë ju për dashuri!* - u tha. Për shumë kohë nuk ndërfolën as me Zefin dhe as me njëri-tjetrin.

Kur mbaruam shtatëvjeçaren u ndamë dhe nuk u pamë më, deri në ditën e dasmës time. Erdhën të dy sepse unë u martova me vëllain e tyre, me Zefin, ashtu shpejt e shpejt, pa më shkuar kurrë nëpër mend që, ndërsa dy të vegjlit ziheshin për mua, grua do të më bënte i madhi. Kështu deshën baba im dhe gjyshi i Zefit. Kujtoja shpesh fjalët e një shoqes time; të tjerë duam, të tjerë na duan, me të tjerë martohemi. E mua më ra shorti me Zefin, gacëfshehtin. Dashuria e fëmijërisë u shpërnda si poleni i luleve, kush e di ku e çuan bletët. Edhe kujtimet e mia më të dashura, ato të fëmijërisë, m' i mbuloi myku dhe ndryshku i martesës me Zefin.

Boll burrë i mirë do të kishte qenë Zefi po të mos e kishte atë ves të poshtër të cilin nuk e bartja dot as në shpirt, as në shpinë. *Sigurims a shikas* dikur, shef nuk e di se ku, kudo ku shihte shalë bëhej bukëshkalë, në kazanin e tij vlonin instinktët dhe kënaqësitë lëkurore. Duro, duro, duro, po sa?! Ia duroja erën e

rakisë dhe të uiskit, erën e duarve, e rëndë sikur të ishte kasap ose berber, por kurrë, kurrë nuk e durova dot aromën e grave me të cilat shkonte. Ajo aromë e *tjetrës* më ngjitej pas trupit dhe nuk më hiqej, sado që fërkohesha me sapun dhe barishte nga të bjeshkës sonë, me blushtër dhe bar blete, me gjornabut e lule jonxhe. Deri sa kuptova se ajo erë e huaj nuk më ngjitej për trupin, por më ishte futur në tru e në palcë të shpirtit dhe ma kishte bërë zhir e zhim. Brendësia ime kishte mbetur pa dritë, nuk nxirrte asnjë tingull, nuk kishte fytyrë, nuk ndiente asnjë kënaqësi, zhytesha në një zjarrmi të ftohtë dhe dridhesha nga akullnaja e gjakut. Atëherë kuptova se sa e vetmuar ndihesha në praninë e tij, ndihesha e tepërt, e harruar, e tallur nga bota, ndërsa kur ikte ai në punë a në *gjuetitë* e tij të zakonshme, jeta ime mbushej me ëndrra, shpresë, dëshirë për të jetuar dhe, pikërisht atëherë, edhe pse isha qyqe vetëm, edhe pse fshihesha brenda vetes, e ndieja më pak vetminë. Kur e çuan polic burgu sikur u qetësova, ishte burg burrash dhe nuk kishte arsye të trembesh. Unë budallaçka! Pa kaluar tre muaj një aromë e huaj hyri në shtratin tonë. Ku e mori, dreqi e marrtë! Më vonë më thanë që ai shkonte me një grua të bukur, e cila vinte në burg për t'i sjellë rroba e ushqime të shoqit, ndërsa Zefi zhvishte rrobat e saj dhe *hante*, si i babëzitur, në sofrën e trupit të saj, vithet, gjoksin, kërthizën e nën kërthizë. Nuk e durova dot më. E ndava shtratit... Edhe tani që jemi ndarë edhe me dokumente gjyqi, me siguri ai vazhdon të zhytet

në vesin e tij, si guri në llurbë; shpirti i njeriut del
përpara veseve që ka; shpirti harrohet, vesi jo.

~ • ~

Juri

Nga mirësia vjen guximi

U bënë shtatë ditë që varrosëm vëllain, Genin tonë të dashur. Menjëherë pas varrimit, ikën njerëzit dhe mbetëm vetëm ne. Mbetëm në rrethak të arbainit, tha gjyshi, në kohën më të egër të çdo dimri, në javët e ndërrimit të viteve, atëherë kur ujku mund të hajë edhe njeriun. Sot ujqërit shqyen një drenushë, nënën e një dreri të vogël. Kur drenusha nënë ndaloi për t'i dhënë kohë pjellës së vet që t'i largohej plojës së ujqërve, pashë sytë e drerit të vogël, të bllokuar në një gropë bore nga nuk po dilte dot. Ata sy të mjegullt, të ngrirë, të trembur e të trishtuar, nuk e di pse, më nëpërmendën sytë e vëllait tim, ditën kur u nis për në luftë, në një vend të panjohur, në një mëngë të shqyer të botës, në një përleshje të armatosur fisesh dhe klanesh të cilët, as vetë, nuk e dinin pse po luftonin. Por e dinin ata që i frynin asaj lufte. M'u kujtua një historizë e vjetër, nga ato të Çurçillit që janë përhapur kudo nëpër botë si fara e sinapit në livadhet tona... Krerët e dy kolonive të Mbretërisë që po vriteshin me njëra-tjetrën i kërkuan takim kryeministrit. Zbraz

thesin e ankesave i pari dhe Çurçilli i tha, *ke të drejtë*, pas tij hyri në zyrë tjetri, edhe ai zbrazti të kundërtat e të parit dhe kryeministri i tha, *ke të drejtë*; shefi i kabinetit që ishte i pranishëm, shumë i habitur, zbrazti habinë e vet, si është e mundur që të dyve u dhatë të drejtë, ndërkohë që ata po vriten me njëri-tjetrin? Edhe ti *ke të drejtë*, i tha Çurçilli. Në një luftë të tillë u vra im vëlla, në të ashtuquajturin *Korpus i pages*. Çfarë lesh paqeje ka, kur vriten njerëzit, kur vritet vëllai im?!

Ujqërit mund të më shqyenin edhe mua, po të mos qëllonte gjyshi me koburen e tij të vjetër. Atë armë e kanë mbajtur shumë burra të fisit. *Pa armë në brez*, thoshin dikur, *je fishumbur e farëdalë*. I pari ndër ta, siç më kanë treguar, kur jetoja në fshat, e ka përdorur një nga djemtë e fisit, Pal e quanin edhe atë, që u vra për pavarësinë e Shqipërisë. Vrau një pashá dhe pastaj e vranë ata që mbronin pashain...

“Pal Bukmira, synin sahati,

Hipi n’kullë e fort vikati:

Vetë po jes, pashën po e çarti.”

Pastaj u përdor për shumë hakmarrje e gjakmarrje. Një herë edhe nga një grua e fisit tonë. Një çartan, cardung e ciribash, u përpoq ta grabiste e ta dhunonte; dy gra që u ndodhën aty afër vrapuan dhe e shpëtuan, por ai i *mori shaminë e kokës dhe i la turpin e ftyrës*. Nuk kaluan as tri ditë, ajo e gjeti te dyqani i vetëm i fshatit, ia vuri koburen në lule t’ballit dhe ai, çartan e caradung me gra e vajza, u zverdh dhe pshurri në

pantallona, sapo ndjeu ftohtësinë e armës që po i përcillte akullsinë e vdekjes. *Heu, burrë i paburrë*, i tha ajo, *i mbushe pantollt me shurrë!* Tërhoqi armën dhe shtoi: *“Kjo kobure ka vrarë burra azganë, nuk mund të turpërohet me shurranë!”* Dorë më dorë, kjo kobure e nderit ra më në fund në dorën e gjysh Palit...

Edhe kur arrita ta kap drerin dhe po e sillja në shtëpi, dihatja e tij, dridhjet e muskujve e të nervave, të rrahurat e zemrës së tij, më kujtonin në gjithçka, në çdo imtë, vëllain tim. Ndieja njëherësh ulërimën dhe qetësinë e shpirtit, kisha shpëtuar diçka në këtë botë, diçka që merr frymë, që ka aromën e vet të veçantë, që i përpëlitet zemra në gjoks, që trembet dhe dridhet, që shpreson se, më në fund, ka shpëtuar nga ulërima kërcënuese. Kur hyra brenda në shtëpi, ia dhashë drerin nënës që ta çonte në dhomën e saj dhe më dukej sikur po i thosha me sy, e solla Genin, mos lejo ta rivrasin dhe ajo më tha, biri im i mirë, e tha për mua apo për Genin, nuk e di, ndoshta për të dy, a mbase edhe për Artionin që na ka zhegitur zemrën shumë vite më parë. Ndoshta. *Guximi që buron nga mirësia është trimëri, guximi që buron nga e keqja është barbari*, do të thoshte gjysh Pali, por ai nuk foli, shikonte herë drerin e herë mua; koburen me të cilën trembi ujqërit e mbante akoma në dorë, sikur ajo lukuni e murrme do të sulmonte përsëri, nga imta në imtë.

Çfarë bëri Geni për gjyshin, mua ndoshta nuk që do të më shkonte ndërmend, nuk kishte si të më shkonte,

sepse nuk isha ushtar në *korpusin e paqes*, nuk po luftoja asgjëkundi, përveç ca betejave fantazore me pronarin e kompanisë, ku punoj, që i ka marrë me radhë të gjitha vajzat, të shkretat!, as nuk isha plagosur dhe as nuk më kishte ardhur çasti i mbramë dhe të thoja fjalën e fundit: “*më varrosni te fshati i gjyshit*”.

Por Genit mirë i paska vajtur mendja, nëse ishte ky një mendim dhe jo një jermim, kur gjakun ta djeg përroi i plumbave që ke marrë në trup. Mendim a jermim, Geni i bëri një nder të madh gjyshit, e bëri njeriun më të njohur, i vuri një kurorë emrit të tij, qoftë edhe për dy ditë. Ai kurrë nuk ka dashur zhurmë rreth emrit të vet, por një grimë mirënjohje në sytë e njerëzve do ta mirëpriste gjithnjë. Ai ishte thjesht një kambanar i kishës së fshatit tonë, i binte kambanës për çdo shërbesë, pa u vonuar asnjë imtë. Madje thoshin që edhe hoxha i xhamisë, që nuk ishte shumë larg kishës, duke mos pasur orë, ato thirrjet për besimtarët e vet i bënte sipas kohës që binte kambana. Kambanari i kishës është i saktë si djalli, thoshte ai.

Në kohën kur regjimi komunist i mbylli të gjitha kishat dhe xhamitë, heshti edhe kambana e gjyshit, e kishës me një fjalë. Atëbotë gjyshi bëri diçka që rrallëkujt do t'i shkonte në mend. Kur u dha urdhër që të digjen të gjithë librat fetarë që kishte fshati; ato të kishës dhe të xhamisë, por edhe ato që njerëzit kishin nëpër shtëpitë e tyre; kuranët, biblat, musafët, gjithçka, kur ca të rinj bërtisnin *kemi dënuar Zotin me vdekje*, gjysh Pali e shpëtoi Biblën. Zoti nuk vdes

kurrë, thoshte ai, Zoti nuk është mace me grithë ata që e shajnë, Zoti është *mirësia njerëzore*, po vdiq ajo, Zotit nuk i duhet më jeta.

Nuk ishte gjithmonë e lehtë të bëje mirësi, më ka thënë gjyshi. Kur në fshatin tonë u pre në besë një burrë i nderuar që përpiquej për Shqipëri, priftit të fshatit i erdhi urdhri të mos varrosej në varrezat e kishës. Ai që e solli urdhrin, qëndronte si korb i zi në rrëzë të kambanares së bardhë, ndërtuar me gurë të latuar. Prifti i fshatit ishte mbledhur sa një grusht, nuk guxonte të shkelte mbi urdhrin e korbit të zi. Të gjithë ngrinë nga habia, kur panë Pal Bukmirën, gjyshin tonë, me lopatë e kazmë, duke hyrë në varreza.

Ku shkon ti, i pafë, bërtiti i ardhuri, sjellësi i urdhrit, korbi i zi.

Urdhri juaj ka tagër mbi varrezat e fshatit, por jo mbi varrin e babës tim, tha Pali dhe nisi të hapte një varr. Askush nuk lëvizi, askush nuk foli, askush nuk u largua. Kur Pali e hapi varrin, disa nga burrat e ndihmuan që të bashkonte të vdekurin me eshtrat e babait të vet.

Bibla e vetme që nuk u dogj ishte ajo e gjyshit tim. Ai e ndau fletë-fletë dhe ua shpërndau njerëzve për të cilët mendonte se nuk do ta spiunonin. *Pashë dritën e Zotit, ma ruaj këtë fletë nga libri i shenjtë, deri sa ajo dritë të ndriçojë përsëri!* Ndokush gëzohej që Pali po i besonte një rreze nga drita e Zotit, të tjerë thjesht trembeshin se mos i gjente ndonjë belá me shtetin ateist që po shkelte mbi shpirtrat e tyre, ndonjë

s'kishte besim se ajo dritë do të kthehej përsëri, ky shtet do të jetojë sa orlat, e megjithatë fletën e Biblës që u jepte Pali e mbanin si gjënë më të shtrenjtë të shtëpisë së tyre. Disa nga ato fletë, gjysh Pali ua dha edhe fshatarëve myslimanë, të cilët ia ditën për të madhe atë lloj besimi, për të cilin burrat e mirë kanë nevojë. Ndërkohë që hoxha i tyre ishte treguar më dinak; kuranin e vetëm që deshi dhe mundi të shpëtojë, e futi brenda kapakëve të veprës 19 të Enver Hoxhës, një nga më të njohurat e asaj kohe dhe që bënte fjalë për grindjen e tij me Hrushovin e Rusisë.

Megjithatë, gjyshin e futën në burg. Të shtatë vitet e burgut i kaloi me një brengë; cili nga bashkëfshatarët e tradhtoi? Sado emra që vërtiti në mullirin e trurit të vet, nuk e gjeti dot, te asnjëri nga ata që mbanin në shtëpi një fletë Bible, nuk i bënte zemra të dyshonte. As zemra dhe as mendja. Kur u lirua nga burgu, kambanën e kishës e gjeti të varur në ca trarë të ngulur në oborrin e kryesisë së kooperativës, të cilës një *kooperativist i dalluar* i binte çdo mëngjes për të thirrur njerëzit në punë. Më keq se ta shihte të katandisur ashtu kambanën e kishës, kambanën e jetës së tij, i erdhi kur dëgjoi kryetarin e kooperativës t'i thoshte *kooperativistit të dalluar*: Bjeri fort çangës, të ngrihen dembelët! Të raftë çanga në tru, mallkoi gjyshi im atë imtë, por pastaj u lut tre ditë që Zoti t'ia falte mëkatin; mirësia njerëzore nuk e lejonte mallkimin për askënd në këtë botë. *Fale, Zot, nuk din çfarë asht kah ban!* Kaq mund të thuhej. Kaq

thoshte edhe për policin e burgut që i bënte torturën më të ndyrë të jetës; i pështynte në pjatën e gjellës dhe e pyeste: *a po të shijon?* Dhe, kur të burgosurit e tjerë e dëgjonin që të thoshte: “*Fale, Zot, nuk din çfarë asht kah ban!*”, dikush e pyeste: *Ti a je Pali a Shën Pali?* Kur u rihapën kishat dhe xhamitë dhe ai rimblodhi fletët e Biblës, të cilat i kishin ruajtur njerëzit e mirë të Zotit, ai tha përsëri: *Mirësia është Perëndia*. Mungoi vetëm një fletë, ia pat dhënë një fshatari rreth dyzet vjeç dhe ai i tha që nuk dinte ku e kishte vënë. Pali e kuptoi më në fund se kush e kishte spiunuar; çuditërisht ai fshatar ishte i vetmi që merrte shpërblim, sikur të kishte qenë i përndjekur politik dhe ishte i pari që u largua nga fshati, për të zënë një copë tokë në periferi të bregdetit.

Dhe gjyshi doli nga burgu me emrin *Shën Pal*. Por pak e dinin këtë emër, pak e njihnin mirësinë e tij, pak e dinin që ai ekziston në këtë botë. Por ai, po, ishte pjesë e saj dhe jo pak. I bëri nëntëdhjetë e nëntë. Edhe më shumë, por pasi i mbushi të 99-at nuk pranoi më t’i numëronte vitet. Pleqtë kanë vdekjen, thoshte, ajo vjen vetëm një herë, nuk mund të numërohet, dashuritë numërohen, ato janë shumë. Kur zhytej në ujërat e mendimeve për jetën dhe vdekjen, thoshte që vdekja do të më vijë si një çlodhje e trishtë, nuk e di pse, por Zoti po më ruan për ndonjë lajm të zymtë të jetës sime. Dhe lajmi erdhi andej nga *Shën Pali ynë* nuk e priste; nga një luftë e largët, nga një vend po aq i largët, të cilin ai, deri atë ditë, nuk dinte që

ekzistonte. Akulli i vdekjes mbuloi zemrën e gjyshit, trupin e Genit dhe këtë shtëpi ku na ka ngujuar *arbaini i dimrit*. Eh, mor nipçe, më tha pardje, askush nuk do të vallëzojë nën ulërimën e ujqërve.

~ • ~

Pali

Telefoni pa tel

Ushurdhue bota. U mpak pylli. Tymnajëdita ka
Umbulue gjithëcka. Po ulet qielli dhe po mbahet
n'kreshta të pemëve për mos me ra në tokë. Por edhe
toka kush e di a do ta pranonte, i hodhi aq shumë borë
e ndoshta ajo është zemërue me të, boll e ka durue.
Ka mbet shkret, pa gjind, kanë ikë krejt sa ishin.
Lumenjtë i ndjell vetëm deti, ndërsa njerëzit i ndjell
shumëcka, buka, fëmija, sëmundja, andrra, koha që
ndryshon faqe. Dikur vinin të gjithë këtu, n'oborr tem,
aty te Guri i Premë. Vinin me folë me telefonat pa tel,
nuk e di si e kanë atë emrin tjetër. Çudi e madhe! Për
ato lloj telefonash dëgjue për herë të parë në ato
vitet e nisjes, kur demokracia ishte halá në pelena.
U mblodhëm na, populli, për me dëgjue çka do të na
thoshte *nji nga ata*, deputetët. Vetëm një gja mbaj
mend nga e gjithë ajo ditë llapteshkë. “Kur do të na e
rregulloni linjën e telefonit, jemi n'hall, dikush me u
sëmurë, nuk kemi si e lajmërojmë doktorin.” pyeti një
i partisë kundërshtare me deputetin. Kur? tha ai. A e
din kur? Kur të shpiket telefoni pa tel. Tre herë e kemi

rregullue linjën, tre herë i ka vjedhë telat e shtyllat partia jote! Në një rast tjetër do ishte ba nami, nuk mund të shkonte pa dam me e tallë tjetrin ashtu, faqe katundit, por atë ditë nuk e çeli gojën askush; të gjithë e dinim se deputeti kishte thënë të vërtetën asaj here. Edhe kur ai që pyeti bani me e çelë gojën, dikush i thirri, boll or ti, *telefon pa tel*, boll të dëgjuam. E i mbeti nofka *Telefoni pa tel* të shkretit, deri atë ditë që u shpik dhe erdhi edhe n'katund tonë telefoni që mbahet në xhep. Kur po shoh një ditë tre-katër djem që ecnin dhe ndaleshin, pastaj ecnin prapë derisa erdhën afër shtëpisë sonë, pranë Gurit të Premë. Bërtitën e u hodhën përpjetë: ka, ka valë, ka valë. Alo, alo...

Ç'ka është, more?! – u bana zë.

Telefoni pa tel, o gjysh Pali, telefoni pa tel.

Prit, prit, tha tjetri, ai që mbante në dorë një *biçim kutie*, e preku disa herë me gisht dhe e afroi te veshi, priti pak dhe bërtiti, alo, alo, Zef Bukmira, po, po flas nga oborri yt, vetëm këtu paska valë, kërkuam gjithandej, por vetëm këtu e kapëm,... foli gjyshit, foli, dhe ma afroi te veshi atë gjënë e vogël, të zezë. *Gjysh, a je mirë?* Qe besa, e njoha zanin e Zefit. Magji ma të madhe nuk kisha parë, as dëgjue e as shkue nëpër mend. Qysh nga ajo ditë nisën me ardhë përditë, dy-tre herë në ditë, me folë me telefonin pa tel nga oborri ynë, se vetëm aty kishte nga ajo që e quanin *valë*. Kush e bie deri këtu atë, *valën*, pyesja veten, ndoshta era, dhe gjithkush e dinte se aty, te *Guri i Premë*, era frynte dimër-verë. Pastaj u shtuan njerëzit që vinin

aty për të kërkuar *valën*, sa ma shumë djem braktisnin fshatin, aq ma shumë shtoheshin baballarët që vinin aty dhe i luteshin *valës* që t'u sillte zanin e fëmijëve. Në fillim vinin vetëm burrat, pastaj edhe gratë, në fillim gjithfarë moshe, pastaj vetëm pleq dhe plaka, të tjerët iknin... iknin... dhe fshatit i mbeti vetëm *vala* e oborrit tim. Sa shumë biseda kam dëgjue, sa halle e gëzime, kuptohet shumë më pak gëzime, më shumë vdekje se dasma, më shumë vaje se të qeshme, ashtu si ishte vetë jeta e fshatit tim. E fundit vinte Dada Reme, djali i saj ishte vrarë në stacionin e trenit në Londër, e sollën dhe e varrosën tetë ditë pas vrasjes, po ajo, nëna e tij vazhdonte të vinte çdo ditë, e ngjeshte te veshi telefonin pa tel dhe fliste e fliste me të birin deri sa lodhej e ulej me pushue pshtet me shpinë pas *Gurit të Premë*. Mahia ishte ba e vërtetë. Dadës Reme i kishte ardhë ajo ditë kur njeriu don që t'i vdes gjithçka brenda vetes. Kur e shihja pshtet për Guri, më dukej si *Nana e Gurtueme*, kur iu sosën lotët e vajtimit për djemtë e humbur. Kur u vendos antena në majë të malit tonë dhe *vala* u fut në çdo shtëpi e rrugicë katundi, nuk kishte mbetur askush, të gjithë kishin lanë fshatin, kishin marrë udhët e botës, humbën atje si shurra e pulës, mbetëm vetëm unë dhe Tina, unë prisja vdekjen, ajo djemtë. Por as vdekja dhe as ata nuk erdhën. Erdhi veç ky dimër i praptë dhe na i shurdhoi të gjithë telefonat pa tel. Askush nuk na dëgjon. Mund të flasim veç me veten, si nana e djalit të vramë në një stacion treni, në Londër.

Po të ishin ende ata telefonat me tel, ndoshta do të vinte ndonjë Pjetër Llesh Doda, shtyllë pas shtylle, derisa të na gjente. I shkreti Pjetër! Pasi e rregulloi linjën e telefonit, i lodhur nga ai udhëtim i acartë prej dymbëdhjetë orësh, u ulë rrëzë një shkëmbi për pak frymë. Por e zuri gjumi, e mbuloi bora e bardhë e vdekja e zezë. Edhe ma zi dolën fjalët për të, e kërkuan në gjithë rrugën e shtyllave të telefonit dhe, ngaqë nuk e gjetën, dikush nga komiteti pa ballkon (ishte edhe një tjetër me ballkon) tha që fillorjtësi “na qenka arratisur; kujt ia merrte mendja se edhe ai do bënte këtë tradhëti?” Kë të vajtonte familja e tij më parë, njeriun e humbur, apo biografinë e nxirë? Pa kaluar shumë ditë, doli fjala se familja e tij do të internohej, *lufta e klasave* ishte ma zi se çdo dimër e çdo vdekje. Por... bora i mori jetën, bora i shpëtoi familjen Pjetër Llesh Dodës! Ra dhe i mori jetën. Shkriu dhe i shpëtoi fëmijët nga kolera e biografisë së prishur. Kur shkriu e gjetën te shkëmbi ku pat qëndruar, mbështetur pas gurit, symbyllur sikur po flinte e po andërronte. Atëherë e mori vesh gjithë Shqipëria, buçitën radiot dhe televizioni, u nxinë gazetatat, cingëruan çiftelitë e rapsodëve dhe vetë Enver Hoxha dërgoi letër. “Tradhtari” u bë hero, doli edhe në filma. E tash... kush e di se ç’film po luhet për ne! Filmi i braktisjes, ndoshta. Njerëzit u kthyen shpinën maleve dhe u rrëzuan fushave. Çdo braktisje ka fytyrën e vet, të pangjashme me të tjerat. Dhe çdo braktisje ka një fillim, por fundi kurrë nuk i dihet. Fshatrat braktisen

për shumë gjëra; për bukë, për tokë, për ujë, për gjak, për qiell, për nder, për kokëkrisje. Këtë fshatin tonë njerëzit e braktisën për tokë, për të zbritur diku poshtë, në ato tokat e rrafshata e të ngrohta, me më pak mal dhe me më tepër fushnajë. Gushaja e Gorës u braktis se nuk kishin ujë të mirë, ai që pinin ua rriste gushën dhe u bëhej si trastë e mbushur me tërshërë që u varet kuajve në qafë, për t'u dhënë tagji. Kërkuan ujë të mirë dhe u shkulën të gjithë nga trojet e para për të shkuar aty ku janë edhe sot, dhe pse kanë mbetur si tespije e këputur që i pakësohen kokrrat çdo ditë. Çernika u braktis se nuk kishte ujë. Thirrën një ditë deputetin për të cilin kishin votuar se u premtoi që do t'u sillte ujë. Por pasi mori votat u kujtua të pyes, nga mund ta marrim ujin për ta sjellë këtu dhe kuptoi pamundësinë e fjalës së dhënë, kilometra të tërë, rreth e rrotull, nuk kishte asnjë burim uji. Dhe u tha: E dini kush ka faj që jeni pa ujë? Nuk ka fajin as Nano e as Berisha, madje as Enveri dhe as Zogu. Fajin e ka i pari i juaj që erdhi e u ngul këtu pa pyetur a ka dhe ku ka ujë? Dhe ikën të gjithë në kërkim të ujit. Toplana mbeti shkret nga pushka e gjakut, pushka e gjakut dhe e bjeshkës, lopët e tyre hynë në bjeshkën e fshatit tjetër dhe ata ua morën peng. U ngritën burrat për të marrë lopët, krisi pushka e madhe, u vranë njëmbëdhjetë burra, tre nga një anë e tetë nga tjetra. Nuk kaluan shumë ditë dhe fshati që vrau tetë, sapo i varrosi tre të vetët, braktisi shtëpi e varre, gurë e bjeshkë; e dinin se të tjerët do të vinin natën dhe t'i digjnin, t'i zhdukën rroc e koc.

Fshati Saç iku për të kërkuar qiell. Një dreq e dinte se kush kishte ndërtuar shtëpinë e parë në një gropë nga ku shihej veç një copë qiell, sa një saç, sa për një jorgan që t'i mbulonte, prandaj edhe ia vunë emrin Saç. Do kërkojmë qiell, thanë ca djem kokëkrisur, ikën, dhe i morën edhe të tjerët pas vetes. Toksakati u braktis sepse aty ku ishin, nuk dihet pse, u kishin lindur shumë fëmijë të gjymtë, një me gjashtë gishta e një tjetër me një sy qorr, një që nuk u ngrit kurrë në këmbë e një tjetër me veshë të paçelur. Ndër shumë arsye, më tepër randoi ajo e tokës së kuqe që kishte një dreq brenda vetes, dreq të cilin, ata që erdhën nga qyteti, e quajtën *rrezatim*.

Gurthana iku e çnderuar. Një vajzë, më e bukura, u dashurua me një djalë të fshatit matanë lumit. Babai dhe vëllezërit nuk e pranuan këtë dashuri. Dhe dy të rinjtë *u rrëmbyen*. Familja e vajzës u ça si vozë uthulle dhe thartoi gjithë fshatin. Gjashtë muaj nuk i folën vajzës dhe nuk u pajtuan me familjen e djalit. Në të shtatën ditë të muajit të shtatë i ftuan për pajtim. Ejani shtatë burra dhe nusja tetë. Erdhën e ranë në kurth. I rrethuan, ca me pushkë e ca me sopata e cfurqe dhe ua morën nusen. E mbyllën në shtëpinë ku kishte lindur. Dajua i dhëndrit i tha babait të nuses: “E kemi mbajtur në shtëpi gjashtë muaj, tani fute në kripë!”

Shokët e dhëndrit të turpëruar që u kthye në fshat pa nuse, zunë një be: do t'i djegim të gjithë me vajguri! Shkuan e blenë andej-këndeje për të mos u kuptuar, secili nga një litër vajguri dhe caktuan

ditën e flakëvënies. Pëshpërima fryu nga një fshat në tjetrin, e morën vesh edhe gurthanasit, u mbledhën për t'i dalë të keqes përpara. Ia zunë pritën gjithçkaje, por jo një fërshëllime me të cilën djali i çonte lajm vajzës. *Sonte n'ora tre të natës, te molla e kuqe, ku jemi takuar përherë*, thoshte fishkëllima. Dhe, pa u derdhur asnjë pikë vajguri, ai e rrëmbeu për së dyti nusen e vet. Krushku krushkut i çoi fjalë, a e kuptove tash se ne e duam më shumë se ti vajzën tënde? Ai nuk ktheu përgjigje, ngarkoi çaklat, tesha e kotesha, dhe e la fshatin. Të tjerët i shkuan nga pas. Atje ku u ngulën, fshatin e quajtën Thanë, Gurin e kishin lënë në vendin e vet.

~ • ~

Davidi
Qeni i egër i urisë

N dihem si një insekt, njëlloj si *Gregor Zamza*, i ndarë nga bota prej borës, në këtë vrazhdësi provinciale dhe djerrinë ndjesish, i rrethuar nga vetmia dhe vdekja. Por ndryshe nga ai, unë jam një insekt me zemër njeriu, një insekt i panjohur që vërtitet në boshllëkun e një humbelle, të cilës, kurrë më parë, nuk ia kisha dëgjuar emrin. Po ç'dua në këtë botë të humbur dhe të kërcënuar nga bora, nata, uria, ujqërit, në këtë botë që nuk ka qenë kurrë dhe nuk do të jetë asnjëherë e imja? Po, po, mund të filozofoj sa të dua, por pa këtë botë mund të mos isha gjallë në atë botën time të ëndërruar.

Jam i sigurt që zemra të cilën mjekët e vendosën në kraharrorin tim ka ardhur prej kësaj bote, të cilën, Zoti të më falë, unë po e nënçmoj vetëm se kam kaluar shtatë ditënet këtu. Po zemra që mbaj unë u rrit këtu, mori ajër nga këto pyje, bjeshkë e livadhe, piu ujë në këto gurra, i rrodhi gjaku nga këmbët që vriteshin në këta gurë. Nuk e di ç'po them, jam konfuz... më turbullon shpesh morali i krejt narrativës së zemrës

sime të dytë, më ngatërron nëpër labirintet mendore, në përpjekje për të zbuluar të vërtetën, e cila tashmë, më duket se ka ngrirë nëpër dimrin e kujtimeve, e pambrojtur nga çakordimi i fantazmave. Jemi një tufë mendjesh të ngujuara në rrethakun e dimrit, që zgjohemi çdo ditë si të dënuar me vdekje që presin t'i çojnë në buzë të një gremine për t'i pushkatuar, ose thjesht për t'i shtyrë në humnerë, për të kursyer plumbat. Secili prej tyre, prej të gjashtëve, është një gropë heshtjeje, ca me fytyrën e një qeni të trishtuar, të tjerë me sy qengji të therur dhe unë shpresoj që në mesin e tyre të mos ketë ndonjë ujë si ata që e çapëlyen kaprollin sa hap e mbyll sytë. “*Qui totum vult, totum perdit*”, thonë latinët. Më duket se edhe unë kërkoja shumë e mund të humbas gjithçka.

Babai im pagoi një milion dollarë, ndoshta edhe më shumë, që unë të bëhesha me një zemër të re, por unë i kërkoja edhe një shumë shtesë, pa i treguar përse e doja, pagova mijëra të tjerë, në dorë dhe nën dorë, që të zbuloja atë që asnjë ligj nuk e lejon, të zbuloja zemrën e kujt mbaj në kraharor që prej shumë vitesh dhe jetoj jetën e një tjetri. Më në fund arrita të marrë një adresë, ishte emri i një fshati që nuk shkruhej në asnjë hartë, nuk e gjeje në asnjë lloj interneti apo *google-i*, por të paktën e dija shtetin dhe pastaj, nëpërmjet disa emigrantëve të këtyre anëve, e gjeta edhe vendndodhjen e këtij fshati. Atij që i pagova pesë mijë euro vetëm për të më treguar se ku ndodhej ky fshat, iu duka si budalla, ndoshta edhe i

erdhi keq për mua, a më quajti maniak besoj, por në fund, me dëshirën mirësjellëse për të më ndihmuar, më tha, ndoshta nuk do të gjesh askënd atje, është një zonë thuajse e zbrazur, e braktisur, kanë ikur të gjithë nëpër botë, kanë mbetur pa atdhe. Një humbëtirë, me një fjalë.

Dhe unë mendova se Zoti më do shumë, kur, në avion, pashë ca gazeta të këtij vendi dhe lexova emrin e këtij fshati, pikërisht të këtij fshati, ku është rritur e ka rrahur kjo zemër që kam në krahavor, që tashmë është e imja, por që ka lindur në një trup tjetër. Vallë ç'fatkeqësi e ka gjetur atë djalë që zemra e tij të ishte fati im? Ndonjë aksident automobilistik, rrëzim nga ndonjë shkëmb, ndonjë... nuk e di, akoma nuk e di...

Në avion lexova se një djalë nga ky fshat kishte qenë ushtar në *Korpusin e pages* dhe ishte vrarë, duke lënë *amanetin*, si e quajnë këta dëshirën e fundit, që ta varrosin në fshatin e tij, atje ku jeton gjyshi... Kur avioni u ulë në tokën e këtij shteti, ne pasagjerëve nuk na lanë të zbresim menjëherë, na lajmëruan nga kabina se duhej të prisnim sa të zbrisnin një arkëmort. Nga dritarja e vogël e avionit pashë një togë ushtarësh të rreshtuar dhe pas pak minutash kaloi përpara tyre arkëmorti i ushtarit të vrarë në *Korpusin e pages*. Ç'mendonin vallë ata djem të rinj, me qëndrim gatitu dhe armë të ngritura për nder të dikujt tjetër, i ri posi ata, që ishte vrarë diku në tokë të huaj? Keqardhje apo zili për atë ditë lavdie që përjetonte emri i tij, që përmendej në të gjitha gazetatat, që po

pritej me ceremoni shtetërore nga personalitete civilë dhe ushtarakë? Ndoshta të dyja, mbase asnjëra, as keqardhje, as zili. Ç'i duhej atij budallai të pranonte për të shkuar në atë *korpusin e paqes dhe të vdekjes*? Nga ana tjetër e medaljes, lavdia as nuk vishej dhe as nuk hahej, nuk të jepte as makinë të bukur, bukuri hekurash që tërhiqte bukuri mishi, një femër me të cilën të shkoje plazheve të detit, kur të doje, sa të doje. Shumë prej atyre të rinjve, me fytyra të kontraktuara, me siguri, nuk donin ta ndërronin ekzistencën me lavdinë. Më mirë të gëzonin këtë botë se sa të shkonin në atë tjetrën nga e cila nuk u kthye askush, as ata më të lavdishmit e botës. Ah, po, në ndonjë rast, zemra e atyre që i ka thirrur lavdia, ka jetuar edhe pas *lavdisë*, në ndonjë kraharor të huaj.

Me sa di, me aq sa mora vesh nga ata që pagova, zemra që kam unë nuk ka qenë zemër e ndonjë ushtari të plagosur për vdekje. O Zot, larg qoftë po të ketë qenë e vëllait të këtij ushtari që u varros këtu para shtatë ditësh. Taksisti që më solli këtu, rrugës më tha të nxitojmë, është një varrim në atë fshat ku doni të shkoni, druaj se do të bllokohemi, do të ketë shumë makina. Por më kot nxitimi i tij; policia rrugore nuk na lejoi të parakalojmë kortezhin dhe unë, desha, s'desha, mora pjesë në varrim. Dëgjova fjalime të përmbytura nga valët e një patriotizmi të çuditshëm, pa sens. Taksisti im iku, unë mbeta aty, këtu ku jam domethënë, për të zbuluar jetën, karakterin, vuajtjet dhe gëzimet e jetës së atij tjetrit, zemra e të cilit

pulson gjak në trupin tim. Dhe u bllokova këtu, me këta njerëz të panjohur, të cilët kam frikë t'i pyes për emrin dhe jetën e zemërmbytjesit të dikurshëm të zemrës sime. Po, po, e imja është. E pagoi babai një milion dollarë. Ndoshta edhe më shumë. Me pará mund të blesh gjithçka, madje edhe një popull të tërë, siç po ndodh, ose do të ndodh me Groenlandën, që duan ta blejnë për 600 milionë dollarë. Pa shiko, 600 milion për 60.000 banorë, po e blekan shumë herë më lirë nga sa e bleu babai zemrën time. Fillova një jetë të re me këtë zemër në klinikën e miliarderit që u martua me gruan e presidentit Kenedi, pas vrasjes së tij. Kështu qenkan gratë: shkojnë në varreza duke qarë dhe kthehen duke parë dhe, kështu, Zhaklina e bukur pa miliarderin Onasis dhe u martua me të. Vallë, dhe po mendoj shpesh për këtë pikëpyetje, mendoja që kur isha shtruar në klinikë, pra, a ka menduar Zhaklina e bukur kush e vrau dhe pse e vrau burrin e saj president? Apo u harrua pas jetës që i garantoj miliarderi, burri i saj i ri? Ekzistenca është më e vlefshme nga arratisja prej saj. Kështu ndoshta ka qenë edhe për Zhaklinën. Ndoshta kurrë nuk u ka hedhur sytë spekulimeve të shumta e të pandërprera të shtypit për atë vrasje të shekullit që tronditi Amerikën dhe botën mbarë. Kujtimi i jetës së kaluar, tharton jetën e re prandaj... mbille në tokën shterpë të harresës që kurrë të mos mbijë! Shikoj këta, njerëzit e ushtarit të vrarë. Vajtuan, lotuan, u hidhëruan, puthën tokën e varrit, por tani u duhet të kapen fort pas *“tokës së*

*jetës”, e cila kërkon që të vazhdojnë të marrin frymë, të hanë dhe të pinë, të bëjnë seks e të... Ah, po, kjo është çështja! Çfarë do të hanë, çfarë do të hamë, se edhe unë jam bashkë me ata tani, në një shtëpi, në një fat të mbrapshtë. Dje kuptova se ushqimet po mbarohen dhe nxora nga çanta ime të gjitha çokollatat që më kishin mbetur. Vura re se, kur ua shpërndava, më vështroan krejt ndryshe, sikur u bëra përnjëherë pjesë e kësaj familjeje, tani e mbrapa do të jetojmë bashkë, do të presim bashkë... Do të presim. Po pritja është bërë shumë torturuese, ndërkohë që ky dimër është bërë kërcënim ekzistencial. Asnjë celular nuk punon më, janë mbaruar bateritë dhe linjat elektrike janë prerë nga erërat që fryjnë aq egërsisht sa të duket se po përpiqen të shkulin edhe malet. Pardje erdhi dhe fluturoi mbi ne një helikopter, gërvishti qiellin për disa minuta, lëshoi ca ushqime të cilat ranë diku larg, në greminë tha dikush nga këta, dhe ne presim të vijë përsëri helikopteri, nëse do të vijë, nëse nuk do të na harrojnë, gjë që nuk është aspak e vështirë të ndodhë. Nuk erdhi helikopteri, por sot na erdhi dreri, gjaku dhe mishi i tij mund të na mbanin dy a tri ditë, por unë nuk di se çfarë do të bëhet me drerin, kështu që më mbetet, të gjithëve na mbetet të presim helikopterin. Në fytyrat e të gjithëve shikoj se si afrohet, dinake dhe e egër, tortura e urisë, frika e vdekjes, tmerri i vetmisë dhe braktisjes. *Qen më të egër se barku i thatë, nuk ka në këtë botë, ka thënë Odisea, tre mijë vjet më parë. Nuk të lë në qetësi, po ditë e natë të kafshon që ta**

kujtosh. Ajo frikë na ndryshon gjithçka, ngjyrën e syve, madhësinë e zemrës, urinë e stomakut, vlimin e trurit, dhembjen e eshtrave. Aq sa nuk kemi nerva, as frymë që të ndiejmë vetminë.

~ * ~